

Національна академія наук України
Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника
Науково-дослідний інститут пресознавства

УКРАЇНСЬКА ПЕРІОДИКА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

ДВАНАДЦЯТА ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ,
ЛЬВІВ, 30 листопада – 1 грудня 2018 р.

Львів–2018

18. *Лепкий Б.* Хоч кряче гайворон // Літературно-Науковий Вістник. 1922. Т. 76. Кн. 2. С. 134.
19. Літопис Червоної Калини. 1938. Ч. 11. С. 10.
20. *Лятуринська О.* Недобреє віщує Див // Лятуринська О. Зібрані твори. Торонто, 1983. 813 с.
21. *Матіїв-Мельник М.* De profundis // Літопис Червоної Калини. 1934. Ч. 9. С. 3.
22. *Паліїв Д.* Великі роковини // Українські Вісти. 1936. Ч. 252. С. 1.
23. *Пачовський В.* Голос рідної землі // Діло. 1923. Ч. 171. 1 листоп. С. 2.

Тетяна РЕШЕТУХА
(м. Тернопіль)

УКРАЇНСЬКІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ ТЕРНОПОЛЯ ПЕРІОДУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 1918—1919 рр.

Національно-визвольні змагання доби ЗУНР зумовили найбільш інтенсивний розвиток української преси Тернополя і Тернопільщини.

Одразу після захоплення Галичини російською армією 1914 р. були заборонені всі українські друки, крім того, було призначено воєнного цензора — помічника начальника тимчасового жандармського управління [7, арк. 1—2, 33], власників друкарень, що діяли в краї, зобов'язали отримати дозволи на відновлення своєї діяльності [7, арк. 34—34 зв., 36, 38, 39—39 зв., 41—44, 46—47]. Упродовж 1915—1917 рр. на теренах краю не вийшло жодного українського видання.

Ситуація докорінно змінилася, коли в листопаді 1918 р. було утворено Західно-Українську Народну Республіку, уряд якої в листопаді—грудні 1918 р. перебував у Тернополі [6, с. 117]. Цей час з усією впевненістю можна назвати періодом найбільшого злету преси краю: протягом неповного року на Тернопільщині виходило 12 українських часописів (у Тернополі — шість, у Чорткові — два, у Кременці, Бережанах, Борщові, Збаражі — по одному). Українські періодичні видання з'явилися навіть там, де до них не було місцевої української преси (Борщів, Кременець, Збараж). Це були зде-

більшого органи повітових державних комісаріатів та інших місцевих урядових установ.

Уже за тиждень після Листопадового зриву у Тернополі відомий український поет та громадський діяч, активний діяч ЗУНР Петро Карманський, призначений головою Тернопільського повітового комітету Української Національної Ради, власним коштом починає видавати тижневик «Голос Поділя» — урядовий вісник повітового українського комісаріату в Тернополі [8, с. 413—414]. На сторінках невеликого за обсягом часопису (2—4 с.) вміщувалися звернення і розпорядження повітового комісаріату УНР, тимчасові закони (зокрема про державну самостійність етнічних українських земель колишньої Австро-Угорської імперії), повідомлення про засідання Української Національної Ради («Частина урядова»), а також історичні та публіцистичні статті на актуальні теми.

У ніч з 21 на 22 листопада уряд і військо ЗУНР змушені були залишити захоплений поляками Львів. Після короткого перебування у Золочеві 24 листопада 1918 р. уряд Західно-Української Народної Республіки на чолі з Костем Левицьким прибув до Тернополя, де працював більше місяця [5, с. 38—43]. В останньому числі «Голосу Поділя» від 24 листопада 1918 р. було надруковано урядове звернення «Український народе!», в якому українців Галичини закликали «під зброю на оборону свого життя перед убійною рукою ворога. Чим більше вас стане проти ворога, тим швидше перемога, тим ближче буде мир!». Цього ж дня міська газета «Голос Поділя» почала виходити як офіційний друкований орган Ради Державних секретарів п. н. «Український Голос» [5, с. 39]. Голова уряду К. Левицький звернувся із проханням до П. Карманського, видавця і редактора «Голосу Поділя», і той «без ніякої заплати перемінив свій часопис на щоденний орган Державного секретаряту “Український Голос”» [8, с. 414]. Тож перше число нового щоденника вийшло під номером сім, а його редактором залишився професор української гімназії, голова Тернопільської повітової Національної ради Петро Карманський. Це було єдине українське щоденне періодичне видання та єдиний урядовий орган Української Національної Ради того часу [3, с. 118; 8, с. 414].

Зважаючи на значення друкованого слова, у грудні 1918 р. у Тернополі було засновано бюро пропаганди — Українське інфор-

маційне бюро, метою якого визначалося «поширення ідей самостійної Української Держави словом і письмом» [4, с. 111; 10, с. 172]. Воно видавало листівки, а у березні 1919 р. перебрало на себе видавання газети «Український Голос», оскільки П. Карманський виїхав з дипломатичною місією спершу до Рима, а згодом — до Швейцарії і передав видавництво та редагування свого часопису «п.п. І. Г-ому [Іванові Галущинському] і М. М-ому [професорові Миколі Малицькому] без винагороди» [8, с. 414].

Як і його попередник, «Український Голос» виходив на 2—4 сторінках і містив «Урядову часть» та «Неурядову часть». У першій вміщувалися офіційні повідомлення, розпорядження і «оповістки» Начальної команди Українського війська, Державного Секретаріату ЗУНР, повітової Української Народної Ради в Тернополі тощо. У «Неурядовій часті» подавали різноманітні публікації на актуальні суспільно-політичні та економічні теми, друкували поетичні та прозові твори, зокрема з життя січових стрільців.

Відомий пресознавець І. Кривецький, характеризуючи періоду Західної України цієї доби, зазначав, що значна її частина — це ефемериди, які «після коротшого чи довшого існування» закінчують своє життя, але на їх місце «появляються нові...» [9, с. 2]. Тож і «Український Голос» припиняє виходити у світ, проіснувавши трохи більше п'яти місяців, про що повідомляється в останньому, 87-му, числі у редакційній статті: «З нинішнім днем “Український Голос” перестав виходити. Натомість виходитимуть в Тернополі “Українські Вісти”». Весь склад редакції «Українського Голосу» перейшов до «Українських Вістей».

До редакційного комітету новоствореного часопису ввійшли знані в Галичині громадські діячі: проф. М. Малицький, І. Галущинський, С. Сидоряк, І. Брикович, Ф. Булат. «Щоденний політичний, економічний і літературний часопис» продовжував традиції свого попередника і стояв на засадах демократичної державності, повної самостійності і цілковитої незалежності Української Держави. Як і попередні видання, «Українські Вісти» містили «Офіціальний Відділ», де друкували звернення й обіжники Державного секретаріату військових справ, постанови Української Національної Ради для Західної області Української Народної Республіки, розпорядження Державного Секретаріату та повітової влади тощо. На

шпальтах часопису періодично вміщувалися статті суспільно-політичної тематики і новини з різних регіонів України. У рубриці «3 газет і журналів» подавалися відгуки про події в Україні у зарубіжній пресі, культурне життя краю висвітлювалося у рубриці «Театр і мистецтво». На шпальтах часопису друкувалася громадсько-політична поезія М. Вороного, П. Карманського та ін.

На відміну від своїх попередників, які тиражували видання у «Друкарні Подільській» Йосипа Степка в Тернополі, «Українські Вісти» мали власну друкарню, яку Ф. Булат привіз із Кам'яця-Подільського [2, с. 162]. Випуск газети перервав наступ польських військ, однак після Чортківського наступу П. Карманський знову повернувся до Тернополя і відновив випуск часопису. Від 19 червня до 3 липня (коли вийшло друком останнє, 36-те, число часопису) вийшло ще 12 чисел [2, с. 163]. Відступ Української галицької армії за Збруч призупинив вихід видання.

Усі зазначені часописи протягом нетривалого існування не змінювали місця свого виходу в світ: вони були започатковані в Тернополі, тут була їх редакція, тут їх друкували і звідси вони поширювалися Західно-Українською Народною Республікою. Їх значення полягає передусім у тому, що вони були офіційними друкованими органами українських державних інституцій. Сам факт існування україномовної газети як офіційного органу урядової установи незалежної Української держави легітимізував цей уряд, сприяв поширенню його ідей серед населення, слугував засобом політичної пропаганди.

Усі без винятку часописи, що виходили у краї в цей період, стояли на позиціях утвердження державності, незалежності України і мали чітко виражений інформаційний суспільно-політичний характер і цільове призначення. На шпальтах видань найчастіше друкувалися офіційні урядові накази, розпорядження, обіжники; повідомлення з фронтів; статті із земельного питання, щодо національної самоідентифікації українців краю, стосунків з поляками та більшовиками тощо.

Загалом, усю систему преси 1918—1919 рр. доби Національно-визвольних змагань українського народу можна (за сучасними ознаками) назвати якісною пресою. І сьогодні вона залишається цінним історичним джерелом, цілком відповідаючи влучній харак-

теристиці українських пресових видань, яку дав Василь Бачинський у львівському виданні «Новий Час», підкреслюючи, що українська преса «з часів Визвольних змагань — це дуже характеристичний і вимовний документ, яким колись прислужилася історія» [1, с. 5].

1. *Бачинський В.* Преса ЗУНР в 1918—19 рр. // *Новий Час*. Львів, 1936. Ч. 176. С. 5.
2. *Бойцун Л.* Тернопіль у плині літ: іст.-краєзн. замальовки. Тернопіль: Джура, 2003. 392 с.: іл.
3. *Галушко М.* Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886—1944 рр.): іст.-бібліогр. дослідж. Львів, 2008. 352 с.
4. *Гутковський В. В., Крупський І. В., Олексин О. М.* Українська журналістика на західно-українських землях: державотворча функція, тематичні аспекти (1848—1919 рр.) : іст.-політ. нарис. Львів: Вільна Україна, 2001. 136 с.
5. *Гуцал П.* Рада Державних Секретарів Західно-Української Народної Республіки у Тернополі (листопад—грудень 1918 року) // *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Тернопіль, 2000. Вип. 9. С. 38—44. (Серія «Історія»).
6. *Гуцал П., Півторак Р.* Уряд ЗУНР у Тернополі // *Тернопілля'98, '99: регіон. річн.* / упоряд.-ред.: Б. Куневич, М. Ониськів. Тернопіль: Збруч, 2003. Кн. 4. С. 117—119.
7. Державний архів Тернопільської області. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 62. (Рапорти окремих осіб і листування про дозвіл на торгівлю друкованими творами, відкриття друкарень і фотографій) [рос.]. 249 арк.
8. *Дроздовська О. Р.* Петро Карманський — видавець, редактор, публіцист // *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики*. Львів, 1996—1997. Вип. 3—4. С. 411—417.
9. *І. К. [Кривецький І.]*. Українська преса Західної України // *Республіка*. 1919. Ч. 1. С. 2.
10. *Крупський І. В.* Національно-патріотична журналістика України (Друга половина XIX — перша чверть XX ст.). Львів: Світ, 1995. 184 с.